Jó lenne vásárolni egyet a világadapterből, hogy költészetté alakítsuk át a múló időt, s a kelet-közép-európai átlagember mellett közelebb kerüljünk a magyar hagyományokhoz is, Balassitól Weöres Sándorig. Ilyen készülék létezik! **TÓTH KRISZTINA** legújabb verseskötete minden háztartás fontos kelléke. A könyvet **MOSONYI KATA** mutatja be.

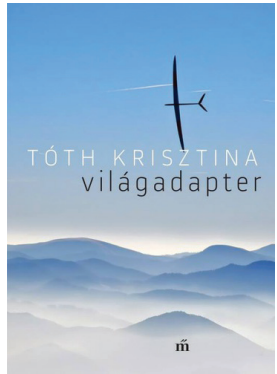

Egy metafora hatósugara

Érdemes volt várni Tóth Krisztina újabb kötetére, mely a 2009-es *Magas labda* után az idei Könyvhétre jelent meg a Magvetőnél *Világadapter* címmel. A köztes időben a vizuális gondolkodású, erős szociális érzékenységgel rendelkező szerző történetfragmentumokból, ellesett élethelyzetekből, pillanatmozaikokból építkező életműve több prózai alkotással is gazdagodott (novelláskötetei: *Vonalkód, Pixel, Pillanatragasztó*; regénye: *Akvárium*). A költészetéért kapott számos irodalmi és egyéb díj mellett 2009-ben elnyerte a Magyar Köztársaság Babérkoszorúja elismerést is.

Különös, hogy a *Világadapter*ben tematikailag nem beszélhetünk gazdagodásról, hiszen a kötet fókuszában most is a halált beérlelő *idő* áll, valamint az elrontott emberi kapcsolatok, a világban való otthontalanság, idegenségérzet. A korábbi létkimondási kísérletekhez képest mégis elmozdulást tapasztalunk, egy költői megoldási javaslatot. Újdonságként foghatjuk fel a kötet minden ciklusában felbukkanó és a címadó vers metaforikus tárgyában is tetten érhető ars poeticára való törekvést. Ennek igénye a korábbi kötetekben is jelen volt, hol játékosan (például a *Porhó* kötet *Regös* című versében), hol filozofikusan, valamiféle igazságérvénnyel (a *Magas labda*, a *Hasonlatok* ugyanebből a kötetből). A *Síró ponyva* darabjai pedig kivételes lírai erővel, ötletgazdagon képezték le a világot.

Ráadásul korábban a szerző sokat fordított kortárs francia irodalmat, melynek hatása ugyancsak érződött a poétikai textúrán (*Cizellált meteor, Őszi sanszok*). A szerepjátszás, a gaz-

dag képiség és a nyelvi játékok mind-mind a költői szándékról vallottak. A *Síró ponyva* egyébként strukturálisan is az eddigi legjobb kötetnek számított.

Az új kötet címe, a *Világadapter* tág asszociációkra késztető metafora. Az aprócska műszaki tárgy, az áramátalakító készülék kulcsfogalommá válik, epikus története a negyedik ciklus kezdő versében olvasható, az édesapa halálának emléket állító rész elejére kerül. Metaforikusan segít konvertálni a szülő-gyermek viszonyt a Tóth Árpád-i 'lélektől lélekig' állapottá.

A készülékkel a világon bárhol bárki bekapcsolódhat az adott ország vérkeringésébe. Így nem érzi magát az ember elveszettnek, idegennek, otthontalannak. A lírai én nem ok nélkül bánja már, hogy egykor, 2002-ben, Londonban járva nem vette meg azt a kis adaptert. A versben egy szentenciával adózik az esetnek: *„[m]indig utólag / tudni biztosan, mi lett volna jó."*

Némely részlet alapján úgy tűnik, ő maga a világadapter, aki átáramoltatja, átszűri magán a világot, és ennek ábrázolásával, átalakításával élhetőbbé teszi azt. Ilyen vonatkozásban a kötetcímmé emelt tárgy értelmet lehel mindenféle költői próbálkozásba, mely a magány, a szorongás, a haláltól való félelem ellenében kínál valamit. Ezzel domesztikálni lehet mindazt, ami eltorzult a teremtettségben.

A kötet struktúrája csak megerősíti az eddigieket. A négy ciklus (*Futamidő, Turista, A tanítvány, Hosszúalvó*) motivikus hálójában az idő, a tönkrement szerelem, az irodalmi hagyományba ágyazottság és a halál problematikája kerül előtérbe. A szerkezeti ív a kezdő, *Hogy vagytok?* című versben megképzett haláltól („barátaid arcában a halál") az apa valós elmeneteléig (*Hosszúalvó*) és még tovább tart, hiszen távlatot nyit az ismeretlen tartományok, metafizikai világstruktúrák felé. A kötet zömét – Keresztesi József nyomán – „novellaverseknek" nevezhetnénk, mert epikus mag köré épülnek.

Az első ciklus Tóth Krisztinára jellemzően életkorverseket is rejt. Bár költészetét ő nem nevezné alanyinak, mégis az erőteljesen szubjektív, intim szövegekben gyakran utal személyes életidejére, mintegy rácsodálkozva arra, hogy fölötte is múlik az

idő, és felfedezi ennek rontó hatásait. Rádöbben például, milyen meghökkentő az „őszülő szemérem”!

Mikor az időről beszél, a költőélet nehézségeit is érzékelteti. (*Háromnegyed, Futamidő*) Az önreflexív és gyakran önironikus pillanatképek ellentmondásos következtetése, hogy egész életünk csak időhúzás. Az élet egyik fontos metaforájává válik a *ház*, melyet adnak, vesznek, de nem biztonságos, nem állandó lakhely. Mindig javítani kell benne valamit, ráadásul neki, nőként, és itt a szakszavak felvonultatásával („kóc, szigszalag, fuga”) bizonyságát is adja gyakorlatiasságának. Ez nem csoda, mivel a szerző ólom- és díszüveg-készítő is, iparművész a bölcsészet mellett.

Az érzékien láttató képek atmoszférájában a kelet-közép-európai átlagember szociális-társadalmi helyzete rajzolódik ki: rossz, lepusztult környezet, elesettség, szellemileg fogyatékos lakó, a belváros külterületinek számító negyedei. *„Mint városban a foghíjtelkek, / feltünedeznek a hiányok”* – írja a *Memóriakártyá*ban. E látleletek József Attila-allúziók is egyben. A szituációk, a környezetrajz, az idő és a lelkiállapot egymásra montírozódik a meditatív jellegű Környékben:

„Átérsz a hídon, és odaát mindenki fiatalabb nálad:
a járókelők,
a biciklisták, a fák, a szobrok.
Lehet, hogy ez az idő, csak eddig sose láttad.
Valahogy nem akadt ezen a környéken dolgod.”

A költő számos versében jelen van ez a kissé keserű önirónia, mely jelen esetben a Pest és Buda közti életviteli különbséget jeleníti meg, önmagát is elhelyezve e szociális tablón, s a magyarság történelmi múltját is felvillantja. A keresztrímes, négysoros (a szerző által igen kedvelt) strófák jellegzetes közép-európai atmoszférájúak, és amennyire személyesek, annyira általánosak is. Talán ennek köszönhető, hogy a szerző jó néhány verses -és novelláskötetét számos nyelvre lefordították, és Európán kívül még Kínában is elismeréssel, értően fogadták.

A *ház* metafora a második és harmadik ciklusban is felbukkan, néhol a belső identitászavar jeleként (*Kosztolányi haj-*

szálai). Másutt kitágítja az asszociációk lehetőségét (*Koravén cigány*), a *Turista* lírai hőse pedig „idegenként és hullafáradtan" cipeli az otthon hiányát. A *Bánk, magában* egy lepusztult életteret jelenít meg, a rímek és az asszonáncok csak fokozzák a meghökkentő állapotrajzot:

„Törött szoláriumcsövek,
a lépcsőn szemét.
Paplanra köpve ég a hold,
a sarkon ágybetét.
Egy óriás homlokzaton
világít: Erste Bank.
Kéklő betűk és fényfüzér,
karácsony este van."

A második ciklus a *Világadapter* leggyengébb pontja is. Az emléktöredékek, epikus történetek ugyan a beteljesületlen szerelem mementói, de nem hatnak olyan elementáris erővel, mint a korábbi kötetekben. Valahogy elpárolgott belőlük a feszültség. Azért itt is érik meglepetések az olvasót: *„[m]inden csecsemőn fehér máz van, / minden menyasszony foga sárga"* – ezzel a sűrített képpel utal a kikerülhetetlen elmúlásra a Menyasszonyban. És valószínűleg az időben távolodó személyes élményből adódik, hogy valamivel később, a harmadik ciklus parafrazáló játékai között egy gyönyörű Balassi-átiratot találunk, méghozzá a reneszánsz magyar költő teremtette strófában, mely a szerelem lezárhatóságáért könyörög, így végső kérelemként is felfogható:

„Hagyjon végre élnem, hogy ne lássam ébren, s álomban is,
Minden pillanatban, százféle alakban, bárhol van is."

A kötetre jellemző a forma klasszicizálódása, a dikció egyre szabályosabb, itt-ott feltűnik az időmérték, a rímelés és a ritmika mintha a nyugatosok lírai hagyományát idézné.

A harmadik ciklus versei az intertextualitás szövegjátékai. Hommage-verset kap Kálnoky László és Weöres Sándor. Szellemes Dante-parafrázis az *Inferno letterario*, a kornak szóló csípős kritika, méghozzá tercinákban. József Attila- és Vörösmarty-allúziókban is gyönyörködhetünk (az egyik ezek közül a

korábban is említett *A koravén cigány*). De mire való ez a hagyománnyal való párbeszéd? Nagyrészt ugyanarra, amire Parti Nagy Lajosnak vagy Lackfi Jánosnak: élvezetes játék az ismert nyelvi anyag alapján újat alkotni, ugyanakkor eltávolító gesztusként el lehet rejtőzni a szerep mögé – ez pedig felszabadítóan hat. Tóth Krisztinánál mindez az ars poetica alátámasztására is szolgál, mert a hagyományőrzés által a diszharmónia csökkenthető. Egy sepsiszentgyörgyi fesztiválon mondta: *„[m]inden mindennel összefügg, mi is részei vagyunk a hagyománynak, és ez a folytonosság az egyetlen vigasz az időre, az egyetlen válasz a mulandóságra.”*

A negyedik ciklusban eljutunk a szerkezeti ív másik pontjához, a beérett időhöz, az apa halálát megörökítő költeményekhez. A világadapter metafora itt tűnik fel, s a stilizált én alanyivá lép elő. A *Hosszúalvó* végtelenbe tágított látomásos képével a földi otthontalanságból a hazatalálást rajzolja meg, akárcsak korábbi híres versével, *A világ minden országa* cíművel, melyben a nagymamának állít emléket. A családi házat eladják, az apa tárgyait elajándékozzák, a gyermekkor szertefoszlik, ám az élet körforgás: *„csak megfordítottak egy homokórát, hogy átrendezhessék a színpadot”* (*Homokóra*).

Tóth Krisztina költészete a felvetett kérdések, a tematikai háló és a poétikai textúra tekintetében is koherens és egyre mélyülő, gazdagodó. A kötet borítóján látható Szilágyi Lenke-fotó szimbolikus jelentésű. Ahogy a repülő fentről végigpásztázza a földet, úgy a költő is szemmel kíséri az emberi létezés minden rezdülését. A költő világadapter, átáramoltatja magán a világot, és megszelídíti, műveivel közelebb visz a titkokhoz, önmagunk megértéséhez. Így áll össze előttünk a költői cél, üzenet: *„[m]indent versbe vonni!”*, vagy másképpen fogalmazva: *„nem hagyni futni az időt, különben az idő fut el”* (*Futamidő*). Ehhez kapcsolódik a haldokló apa jótanácsa, ez az öntudatlanul is időmértékben szaladó sor: *„[f]ontos a ritmus, dünnyögi, bírni a távot”* (*Magnak jó lesz*). Igen: rím és ritmus magnak jó lesz, nemcsak a költészet titkos kertjében, hanem a valóságban is, egy élhetőbb, szebb világ konvertálásához.

Tóth Krisztina, Világadapter, Magvető, 2016.